

УДК 330.341.1

Сливінська О.Б.

кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри обліку і аудиту
Відокремленого підрозділуНаціонального університету біоресурсів і природокористування України
«Бережанський агротехнічний інститут»**СУТНІСТЬ ІННОВАЦІЙНО-ІНВЕСТИЦІЙНОГО
РОЗВИТКУ ЗЕРНОВИРОБНИЦТВА****ESSENCE OF INNOVATION AND INVESTMENT DEVELOPMENT
OF GRAIN PRODUCTION****АНОТАЦІЯ**

У статті систематизовано та узагальнено наукові погляди на зміст та економічну суть інновацій та інвестицій. Проаналізовано поняття «інноваційно-інвестиційний розвиток». Обґрунтовано діалектичний зв'язок між ними. Встановлено, що розуміння сутності інноваційно-інвестиційного розвитку в сучасних умовах дає змогу підприємствам аграрної сфери більш ефективно здійснювати свою діяльність, підвищувати результативність функціонування та конкурентоспроможність на ринку.

Ключові слова: інновація, інвестиція, інноваційно-інвестиційний розвиток, інвестиційно-інноваційна діяльність, конкурентоспроможність.

АННОТАЦИЯ

В статье систематизированы и обобщены научные взгляды на содержание и экономическую суть инноваций и инвестиций. Проанализировано понятие «инновационно-инвестиционное развитие». Обоснована диалектическая связь между ними. Установлено, что понимание сути инноваций и механизма инновационной деятельности в современных условиях дает возможность предприятиям аграрной сферы более эффективно осуществлять свою деятельность, повышать результативность функционирования и конкурентоспособность на рынке.

Ключевые слова: инновация, инвестиция, инновационно-инвестиционное развитие, инвестиционно-инновационная деятельность, конкурентоспособность.

ANNOTATION

The article classifies and summarizes scientific views on the content and nature of economic innovation and investment. The concept of «innovation-investment development» is analyzed. The dialectical connection between them is substantiated. It was established that understanding the essence of innovation and investment development in modern conditions enables enterprises of the agrarian sphere to more effectively carry out their activities, increase the efficiency of functioning and competitiveness in the market.

Keywords: innovation, investment, innovation and investment development, investment-innovation activity, competitiveness.

Постановка проблеми. Сучасний розвиток інноваційної діяльності в усіх сферах виробничої та невиробничої діяльності суспільства докорінно змінює соціальні, економічні, техніко-технологічні, організаційні та екологічні умови цього процесу і визначає стабільність, конкурентоспроможність та ефективність національної економіки. Запровадження в Україні інноваційно-інвестиційної моделі економічного зростання стало об'єктивною необхідністю. Виникає не тільки доцільність чи можливість створення системи підтримки технологічних змін, а й розроблення концептуальних засад, критеріїв,

інструментів і механізмів економічної політики, яка в рамках фінансових, структурних та інституційних обмежень була б спроможною забезпечити зростання інвестицій у технологічні зміни та мотивацію інноваційного розвитку.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Ґрунтовні дослідження різних аспектів інноваційно-інвестиційного розвитку та ефективності інновацій здійснили у своїх працях такі вітчизняні і зарубіжні вчені: О.Д. Витвицька, А.П. Гайдуцький, В. Геєць, Ю.О. Гохберг, Е.М. Крилатих, Л.І. Федулова, К.Р. Макконнелл, С. Мэнсфилд, Й.П. Шумпетер та ін.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Багато питань, зокрема питань щодо сутності поняття «інновація» та «інноваційно-інвестиційний розвиток», залишаються дискусійними та потребують подальших досліджень.

Мета статті полягає у дослідженні теоретичних аспектів інноваційно-інвестиційного розвитку агропромислового комплексу та зерновиробництва зокрема.

Виклад основного матеріалу дослідження. Українські та зарубіжні вчені мають різні погляди на трактування розвитку. Французькі вчені І. Бернар та Ж.-К. Коллі дають таке визначення розвитку: «Развитие – процесс изменения структур общества, связанный с экономическим ростом». Економічний ріст не є простим збільшенням виробництва та підвищенням рівня життя, проте термін «розвиток» слід застосовувати для визначення тривалого процесу, що включає сукупність економічних та соціальних структур. Але, як указують автори, не може бути розвитку без росту і ріст не міг би здійснюватися без розвитку з урахуванням якісної оцінки об'єктивних факторів [1].

Д. Бел трактував нинішнє постіндустріальне суспільство як суспільство знання у подвійному розумінні: по-перше, джерелом інновацій дедалі більшою мірою стають дослідження та розробки; по-друге, прогрес суспільства, який вимірюється зростанням ВВП і зайнятості населення, тепер однозначно залежить від успіхів у сфері знань, тобто від прискореного розвитку науки та освіти, їх якісної модернізації [2].

Інноваційна діяльність є складним процесом трансформації нових ідей та знань в об'єкт економічних відносин. Більших темпів набирає процес зміни технологічних укладів, який спрямований на орієнтацію «якості життя», застосування енергозберігаючих технологій, який характеризує зміни в інноваційному виробництві.

Концепції суспільного розвитку вказують на точки зростання економічно розвинених країн і напрями переважної структурної і темпової трансформації розподілу інвестицій, підприємницької діяльності в аграрному секторі, а також виробництва валових національних продуктів. Акцент на інноваційно-інвестиційний розвиток у концепціях суспільного розвитку є орієнтиром перебудови і реформування економіки країн, що розвиваються, у науково-теоретичному і в практичному планах.

Інноваційна ідеологія економічного розвитку має українське походження: її теоретичне обґрунтування зайшло в 10–30-ті роки ХХ ст. у працях видатного економіста М. Туган-Барановського.

Концептуально-методологічні засади інвестиційно-інноваційного вчення М. Туган-Барановського мали вирішальний вплив на розроблення теорії «довгих хвиль» М. Кондратьєва [11], а також на інноваційну теорію Й. Шумпетера [15] та на новаторство в економічній теорії і практичній діяльності Дж. Кейнса, яка дістала назву інвестиційної теорії економічного циклу [14].

Проте саме поняття «інновації» ввів у науку австро-американський економіст Й. Шумпетер (1883–1954). У праці «Теорії економічного розвитку» він підкреслює, що інновації, нововведення, підприємництво відіграють важливу роль [15].

Концепція інновацій включає п'ять необхідних передумов:

- створення нового товару, з яким споживачі ще не знайомі, або надання товарам нової якості;
- створення нового методу виробництва, який ще не використовується у даній галузі виробництва;
- відкриття нового ринку незалежно від того, чи існував цей ринок раніше;
- відкриття нового джерела факторів виробництва незалежно від того, чи існували вони раніше;
- створення нової організації галузі [15].

Інноваційний розвиток підприємств аграрного сектора, на думку О.Д. Витвицької, необхідно розглядати крізь призму взаємозалежності трьох рівнів: локального, галузевого, національного.

На думку Е.М. Крилатих, інноваційний розвиток агропромислового комплексу, зважаючи на його надзвичайну складність і залежність від природно-біологічних та екологічних чинників, має охоплювати такі чотири типи нововведень:

селекційно-генетичні, виробничо-технологічні, організаційно-управлінські та економіко-соціо-екологічні. Всі зазначені типи нововведень, які є результатом фундаментальних та прикладних науково-технічних розробок, можуть реалізуватися у практиці агропромислового виробництва через різноманітні конкретні форми (патенти, ліцензії, товарні знаки, документацію на нові технології та види продукції, інноваційні проекти і програми тощо).

Тривалий час інноваційному законодавству України були властиві певні фрагментарність і непослідовність. Лише в 1999 р. Верховною Радою України було прийнято Концепцію науково-технологічного та інноваційного розвитку. Базовий закон у цій сфері «Про інноваційну діяльність» набрав чинності після його підписання президентом лише в 2002 р. Закон визначає мету та принципи державної інноваційної політики. Головною метою державної інноваційної політики визнається створення соціально-економічних, організаційних і правових умов для ефективного відтворення, розвитку й використання науково-технічного потенціалу країни, забезпечення впровадження сучасних екологічно чистих, безпечних, енерго- та ресурсозберігаючих технологій, виробництва та реалізації нових видів конкурентоспроможної продукції.

Інновація є надзвичайно важливою економічною категорією для сьогодення. Проте від часу її появи минув не один десяток років. Фундатором інноваційної теорії є австрійський учений економіст Й. Шумпетер, який ще в 1912 р. запропонував концепцію інновацій, а в 30-х роках ХХ ст. розвинув її. Його твердження, що інновації виштовхують економічну систему з урівноваженого стану й є чинником «створювального руйнування», або «нестабільної стабільності», заслуговують на детальне вивчення. Відомий економіст в 1912 р. в книзі «Теорія економічного розвитку» запропонував концепцію інновацій, в основу якої поклав ідею про «нові комбінації». У подальших працях Й. Шумпетера термін «нова комбінація» замінено терміном «інновація», що й став науковою категорією [14; 15].

Закон України «Про інноваційну діяльність» трактує інновації як «новостворені (застосовані) і (або) вдосконалені конкурентоспроможні технології, продукцію або послуги, а також організаційно-технічні рішення виробничого, адміністративного, комерційного або іншого характеру, що істотно поліпшують структуру та якість виробництва і (або) соціальної сфери» [8].

Відповідно, інноваційним, згідно із Законом, визнається продукт, який є реалізацією об'єкта інтелектуальної власності, на який виробник продукту має державні охоронні документи (патенти, свідоцтва) чи одержані від власників цих об'єктів інтелектуальної власності ліцензії, або реалізацією (впровадженням) відкриттів, який підвищує вітчизняний науково-технічний

і технологічний рівень, який в Україні вироблений уперше, або, якщо не вперше, то який порівняно з іншим аналогічним продуктом, представленим на ринку, є конкурентоспроможним і має суттєво вищі техніко-економічні показники.

Сукупний суспільний результат інновації є позитивним саме завдяки механізму дифузії інновацій.

Важливість дифузії інновацій зумовлює тісний взаємозв'язок між науково-технічною, виробничою та інвестиційною діяльністю та свідчить про необхідність розгляду не лише інновації як окремого техніко- організаційного акту, а комплексу дій суб'єктів господарювання та складників національної інноваційної інфраструктури, який набуває вигляду інноваційного процесу.

Для досягнення стратегічного ефекту інновацій потрібно значно більший обсяг контрактних взаємовідносин та сукупних інвестицій, аніж потрібно, щоб отримати локальний економічний ефект від звичайного капіталовкладення. Інновація – це зміна технології виробництва, яка безпосередньо впливає на продуктивність факторів виробництва та характер самого виробництва. За визначенням інновація у соціально-економічній системі є способом більш якісного, ефективного використання ресурсів. Інвестиція в інновацію є ресурсозабезпечуючим вкладенням, яке характеризує економічну, соціальну, екологічну віддачу.

Процес інвестування здійснюється насамперед за рахунок науково-технічного прогресу, що дає змогу здешифрувати основний капітал і зменшити його витрати на одиницю продукції. Модель К. Маркса теорії інвестиційного процесу включає категорію інноваційної діяльності. Він обґрунтував роль інновацій як фактору, що протистоїть натиску ринку на виробника, і засобу, що стимулює інвестування. Крім того, інновації нівелюють дію законів спаду виробничих факторів і вирішують проблему обмеженості ресурсів. Заощадження для виробничого інвестування за Марксом використовуються у результаті конкурентної гонитви за перевагами, що дають змогу впровадження нової техніки у виробництво і забезпечення найбільшого прибутку (надприбутку).

Термін «інвестиція» походить від лат. «інвест», що означає «вкладати». Нині інвестиції – це вкладення капіталу для подальшого його збільшення. Приріст капіталу в результаті його інвестування є компенсацією за ризик утрат від інфляції та неодержання відсотків від банківських вкладень капіталу. У сучасній зарубіжній літературі термін «інвестування» часто трактується як придбання цінних паперів (акцій, облігацій). В Україні цей термін ідентифікується з терміном «капітальні вкладення». Інвестиції у цьому разі розглядаються як вкладення у відтворення основних фондів (споруд, обладнання, транспортних засобів). Водночас інвестиції можуть спрямовуватися на поповне-

ння обігових коштів, придбання нематеріальних активів (патентів, ліцензій, ноу-хау).

Вкладення у нематеріальну сферу, або інтелектуальні інвестиції, – це фінансування об'єктів інтелектуальної власності, що впливають з авторського права, винахідницького і патентного права, права на промислові зразки, корисні моделі, ноу-хау тощо.

Згідно з ЗУ «Про інвестиційну діяльність», інвестиції визначаються як усі види майнових й інтелектуальних цінностей, що вкладаються в об'єкти різних видів діяльності, у результаті якої утворюється дохід (прибуток) або досягається соціальний ефект [7].

У країнах із розвинутою ринковою економікою під інвестиціями розуміють використання капіталу переважно у двох напрямках:

- реальні інвестиції – вкладення у матеріальні активи (в основні засоби виробництва, товарно-матеріальні запаси, сумарне вкладення в оборотні матеріальні засоби виробництва);
- фінансові інвестиції – інвестиції у цінні папери.

У працях представників класичної політекономії, передусім А. Сміта і Д. Рікардо, поглиблено дослідження суті інвестицій і вперше сформовано найважливіші параметри інвестиційної моделі суспільства, чітко розмежовано поняття капіталу і грошей, визначено роль нагромадження капіталу у формуванні інвестиційних ресурсів та кредиту в розвитку інвестицій [9].

Сучасний аналіз теоретичних положень представників різних шкіл та узагальнення сучасної інноваційно-інвестиційної практики здійснено відомими Нобелівськими лауреатами П. Самуельсоном, Г. Марковіцем, М. Міллером, Ф. Модільяні, У. Шарпом, Д. Тобінім, Р. Солоу і продовжується іншими дослідниками в таких напрямках:

- дослідження моделей і механізмів індивідуального відтворення та інвестиційного поведіння окремих суб'єктів господарювання, які забезпечують найбільш високий ефект їхньої інвестиційно-інноваційної діяльності;
- дослідження і регулювання макроекономічних умов здійснення суспільного розширеного відтворення та умов інвестиційно-інноваційної активності, що забезпечують економічне зростання та соціально-економічний розвиток [10].

Дослідження теорії інвестиційно-інноваційного розвитку зумовило і категоріальний апарат у межах циклу інвестиційно-інноваційного розвитку зерновиробництва (табл. 1), що дало змогу обґрунтувати їх сутність згідно з цільовою спрямованістю.

Великого значення набувають питання реалізації дієвої фінансово-економічної стратегії та національної інвестиційно-інноваційної політики, що є об'єктом наукового обґрунтування концепцій макроекономічної моделі суспільно-економічного відтворення та фінансово-економічних механізмів її здійснення [4].

Інвестиційно-інноваційна діяльність є одним із важливих складників функціонування кожної сфери діяльності. Економічний достаток організації, галузі, регіону, країни у цілому значною мірою забезпечується обсягами і напрямками вкладення коштів, які генерують економічне зростання й якісні зрушення соціально-економічного розвитку. Ще Дж. Кейнс відзначав, що умови процвітання окремої фірми не ідентичні умовам процвітання економіки у цілому, внаслідок чого виникають суперечності, які слід вирівнювати за допомогою відтворення порушених загальноекономічних пропорцій.

Сучасні умови національної економіки в Україні, умови переходу її до нової якісної визначеності потребують реалізації набутих у процесі ринкової трансформації ринкових механізмів запуску економічного зростання та забезпечення його наростаючих темпів.

Слід зазначити, що існує декілька загальних, а для кожної агропромислової сфери – специфічних (галузевих), принципів, якими необхідно керуватися під час розроблення напрямів, способів, методів і механізмів модернізації та відтворення технічних і технологічних засобів агропромислового виробництва. До найважливіших із них, які можна назвати техноеколого-економічними, нині необхідно віднести такі:

- екологічність і екологіобезпечність щодо різних природно-екологічних та організаційно-економічних умов ведення виробництва;

- технологічність, надійність, універсальність і комфортність технічних засобів за високих продуктивних та експлуатаційних показників;

- економічність і енергоекономність з урахуванням функціонування бага-тоукладної економіки в аграрній сфері та різних форм господарювання в агропромисловому комплексі;

- відповідність застосовуваних нових техніко-технологічних засобів вимогам комплексної механізації, автоматизації та комп'ютеризації виробничих процесів як основи підвищення продуктивності праці та істотного зниження ресурсомісткості, у тому числі й енергомісткості, агропродовольчої продукції.

Значення науки і техніки для підвищення соціально-економічної та екологічної ефективності сільського господарства, а також інших сфер і галузей агропромислового комплексу нині важко переоцінити. Тут фундаментальні наукові пошуки, техніко-технологічні та інноваційні розробки мають бути спрямовані насамперед на розв'язання таких актуальних завдань: 1) оптимальне й екологічно та соціально зрівноважене забезпечення сільського господарства найважливішими виробничими ресурсами (землею, водою, працею, технікою, добривами та засобами захисту рослин); 2) істотне підвищення рівнів урожайності культур і продуктивності тварин, культури землеробства та тваринництва як головних передумов виробництва конкурентоспроможної аграрної продукції; 3) розроблення принципово нових методів, способів і технологій зберігання сільськогосподарської продукції в процесі виробництва, переробки та доведення до споживача, а також забезпечення екологічної чистоти і високої якості продуктів харчування.

Висновки. Інноваційно-інвестиційний розвиток зерновиробництва формується під впливом багатьох об'єктивно заданих для даної країни факторів, включаючи її розміри, наявність природних ресурсів, географічне положення, особливості історичного розвитку галузі та форм підприємницької діяльності. Ці фактори виступають довгостроковими детермінантами швидкості напряму еволюції інноваційної активності.

Саме тому для інноваційно-інвестиційного розвитку зерновиробництва і досягнення цілеспрямованих змін в інноваційній моделі слід мати необхідний рівень інвестицій та запас знань у сферах, які є основою зростання.

На нашу думку, інноваційно-інвестиційний розвиток зерновиробництва – це здатність забезпечити надходження фінансових, майнових і немайнових активів, технічних, технологічних, комерційних та інших знань, організаційно-економічних змін, які впроваджуються в об'єкти різних видів діяльності для забезпечення конкурентоспроможності та ефективності зерновиробництва.

Таблиця 1

Категоріальне забезпечення інвестиційно-інноваційного розвитку

Категорія	Характеристика
Інноваційно-інвестиційний цикл	Фінансування етапів дослідження нематеріальних активів (патентів, ліцензій, ноу-хау) і впровадження інноваційної продукції
Інноваційно-інвестиційна діяльність	Сукупність фінансових, майнових і немайнових активів, технічних, технологічних комерційних та інших знань, організаційно-економічних змін, які впроваджуються в об'єкти різних видів діяльності для забезпечення конкурентоспроможності та ефективності аграрного виробництва
Інноваційна продукція	Новостворена, вдосконалена, конкурентоздатна продукція (нові види техніки, технологій, сортів рослин, ідеї організаційно-економічного змісту), яка якісно впливає на структуру виробництва
Інноваційно-інвестиційний процес	Сукупність фінансових вкладень в інноваційні цикли – від упровадження новітніх предметів і засобів в аграрне виробництво до подальшого їх поширення у виді виробничого досвіду; права використання землі, а також інших майнових прав

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Бернар И. Толковый экономический и финансовый словарь. Французская, русская, немецкая, испанская терминология: 2 т.; пер. с фр. М.: Международные отношения, 1994. Т. 1. 784 с.
2. Белл Д. Третья технологическая революция и ее возможные социально-экономические последствия. М., 1990. 214 с.
3. Витвицька О.Д. Механізм реалізації мотивацій інноваційного підприємства: монографія. К.: Аграр Медіа Груп, 2011. 320 с.
4. Гайдучкий А.П. Формування інвестиційної привабливості ринкової інфраструктури (на прикладі аграрного сектору України). Економіст. 2005. № 10. С. 34–36.
5. Геєць В. Інновативно-інноваційний шлях розвитку – модернізаційний проект розвитку української економіки і суспільства початку ХХ століття. Банківська справа. 2003. № 4(52). С. 4–32.
6. Гохберг. Ю.О. Управління нововведеннями на підприємствах: розвиток сумісних підприємств, інвестиційно-інноваційних процесів та вільні економічні зони: навч. посіб. Донецьк, 2001. 231 с.
7. Про інвестиційну діяльність: Закон України від 18.09.1991 № 1560-XII IV / Верховна Рада України. URL: <http://www.zakon.rada.gov.ua> (дата звернення: 11.03.2018).
8. Про інноваційну діяльність: Закон України від 04.07.2002 № 40-IV / Верховна Рада України. URL: <http://www.zakon.rada.gov.ua> (дата звернення: 11.03.2018).
9. Макконнелл К.Р. Экономикс; пер. з англ. М.: Республика. 1997. Т. 1–2. 513 с.
10. Мэнсфилд Э. Экономика научно-технического прогресса; пер. с англ. М.: Прогресс, 1970. 237 с.
11. Туган-Барановський М. Промышленные кризисы. Очерк из социальной истории Англии. К.: Наук. думка, 2004. 368 с.
12. Шумпетер Й.П. Теория экономического развития. (Исследование предпринимательской прибыли, капитала, кредита, процента и цикла конъюнктуры). М.: Прогресс, 1982. 455 с.
13. Федулова Л.І. Технологічний розвиток економіки України: монографія. К.: Інститут екон. та прогноз., 2006. 628 с.
14. Хикс Дж. Р. Мистер Кейнс и классики: попытка интерпретации. Истоки. Вып. 3; редкол.: Я.И. Кузьминов, В.С. Автономов, О.И. Ананьин; 2-е изд. М.: ГУ ВШЭ, 2001. 512 с.
15. Schumpeter Josef A. Business Cycles. Vol. 1, 2. N.-Y.-L. 1939. P. 23.